

قلمرو علم امام از منظر نقلی، عقلی و فلسفی چه تفاوتی دارد

عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب به تشریح علم امام از منظر عقلی، نقلی و فلسفی پرداخت و تأکید کرد:

عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب به تشریح علم امام از منظر عقلی، نقلی و فلسفی پرداخت و تأکید کرد: در تمامی این رویکردها، علم امام قلمرو گسترده‌ای دارد؛ در منظر نقلی، علم امام مطلق است، در رویکرد عقلی، علم به غیب برای امام عقلاً واجب نیست، اما امام عالم غیب است و در رویکرد فلسفی نیز امام مرتبط با عقل دهم است.

رساله // قلمرو علم امام از منظر نقلی، عقلی و فلسفی چه تفاوتی دارد به گزارش ایکننا، حجت الاسلام والمسلمین محمدحسن نادم، عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب ۲۸ شهریورماه در نشست علمی «قلمرو علم امام با رویکردهای مختلف (کلامی، نقلی، فلسفی، عرفانی)، گفت: دو مسئله در بحث امام بیش از همه مورد توجه اندیشمندان بوده است؛ یکی نحوه حصول علم امام که آیا این علم به صورت عادی است یا غیرعادی و دیگری محدوده و قلمرو علم امام است. به علم امام می‌توان رویکردهای تاریخی، فقهی، عرفانی داشت و حتی اخیراً رویکرد پلورالیستی هم ایجاد شده است؛ فراگیرترین رویکرد، نقلی و نص گراست؛ رویکرد نص گرایان از زمان خود ائمه (ع) رایج و فراگیر بوده است، گرچه اظهارنظرهای عقلانی و فلسفی و فقهی و ... هم وجود داشته است.

وی افزود: ما اگر فقط عناوین ابواب روایات را نگاه کنیم، از آن عمومیت علم امام به دست می‌آید؛ یعنی دامنه علوم ائمه (ع) گسترده است و به یک بخش منحصر نیست؛ در روایت بیان شده امام خزانه دار علم الهی است؛ علم الهی علم محدود به یک یا چند مورد خاص نیست و خداوند بر همه هستی احاطه دارد و امام خزانه دار چنین علمی است.

نادم اظهار کرد: روایت داریم که امام عالم به همه چیزی است که مردم محتاج آن هستند و به آن نیاز دارند. مردم علاوه بر احکام، نیازمند ارشادات سیاسی و اجتماعی و ... هم هستند؛ کسی نمی‌تواند مدعی شود علم امام به احکام و شریعت محدود است و امام فقط باید در مسائل دینی آگاه باشد و آگاهی به مسائل دیگر نیازی نیست.

عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب بیان کرد: دایره گسترده روایات درباره علم امام از همه مسائل دیگر کلامی گسترده‌تر و متنوع‌تر است، پس از منظر نقل گرایان با اینکه علم امام خیلی زیاد و قلمرو گسترده دارد، ولی به علم خدا نمی‌رسد؛ یعنی اینطور نیست که علم ائمه (ع) مطلق و مانند علم الهی باشد، بلکه همین نقل گرایان به روایات دیگر محدودکننده علم امام هم توجه دارند، از جمله اینکه خدا دو علم دارد؛ علمی مختص خود که هیچ‌کسی از آن مطلع نیست و حتی به انبیاء و ملائکه و رسل هم داده نشده است و علم دیگر علمی است آشکار که به برخی افراد شایسته داده شده است.

وی افزود: ما به سه ویژگی یعنی نص، عصمت و علم قائلیم که امامت را از امامت در همه فرق متمایز کرده و مقوم و هویت بخش تشیع است؛ علم امام زیربنای عصمت است و نص هم به نحوی مرتبط با علم و عصمت امام دارد. ما امام را ادامه دهنده راه پیامبر (ص) و رسالت ایشان می‌دانیم. رسالت پیامبر (ص) دریافت و ابلاغ وحی، تبیین و اجرای وحی است و امام جز دریافت وحی دو رسالت دیگر را عهده دار است و اگر این دو رسالت اثبات شود، پس علم و عصمت امام باید مانند علم و عصمت پیامبر (ص) باشد؛ جامعه باید به امام همانند پیامبر اعتماد و اطمینان داشته باشند تا حرف او را از ناحیه خدا تلقی کنند. در قرآن کریم مطالب زیادی در مورد علم پیامبر (ص) گفته شده که قابل تعمیم به ائمه (ع) است. امام حتی زبان حیوانات و پرندها را هم می‌فهمد و برخی مواقع از صنایع هم اطلاع دارد.

وی با اشاره به رویکرد عقلی و کلامی به علم امام اظهار کرد: ائمه (ع) به زراره و هشام اجازه اظهارنظر در مورد موضوعات دینی می‌دادند، ولی در چارچوب فرمایشات امام (ع) بود؛ پس ما در چارچوب آیات و روایات می‌توانیم نظریه پردازی داشته باشیم و از آن خارج نشویم؛ فصل الخطاب متکلمین و عقل گرایان در دوره ائمه (ع) فرمایشات ایشان بود. همه متکلمین زمان ائمه (ع) به روایات مشهوری که امروز بین ما در مورد امامت است، استناد داشتند.

نادم گفت: عقل گراها در کنار توجه به عقل، به نصوص هم توجه دارند؛ جایگاه ایشان مانند شیخ مفید و طوسی و سیدمرتضی در بغداد بود؛ بحث اینها این است که آیا دانستن برخی علوم برای امام لازم هست یا خیر؟ اینها گفته اند عقلاً ضرورتی ندارد امام برخی از علوم را بداند؛ امام باید دین و شریعت را بداند و افضل بر همه باشد که هست؛ امام اگر در مسائل دینی کوچکترین نقصانی داشته باشد، در امامت نقص خواهد بود، ولی آیا امام ضرورت دارد که در صنعت هم آگاهی داشته باشد؟ امام رئیس

مردم در امور دین است، ولی اگر کسی از امام در مورد آفت درختان پرسید، به متخصصان رجوع می دهند. یا اینکه امام علم غیب نداند، عقلاً واجب نیست.

وی اضافه کرد: شیخ مفید و بزرگان بغداد در مورد گستره علم امام قائل هستند که امام، علوم دیگر را می داند و عالم به ضمائری است، اما عقلاً واجب نیست امام، علم غیب و علم به غیر شریعت داشته باشد؛ این شیوخ نفی علم غیب از امام نکرده اند، بلکه آن را واجب عقلی نمی دانند. مفید در مورد وحی و خاتمیت گفته است عقلاً خاتمیت وجود ندارد و باب وحی مسدود نیست، اما همین فرد می گوید کسی منکر خاتمیت پیامبر(ص) به لحاظ اعتقادی شود، کافر است. رویکرد عقل گرایان به علم امام

نادم اظهار کرد: پس عقل گرایان هم قلمرو گسترده ای برای علم امام قائل هستند، اما نه به گستردگی ای که نص گرایان قائل بودند. اینها تأکید دارند که ما با دو دوتا چهارتای عقلی نمی توانیم بگوییم امام باید کشاورزی، رنگرزی و صنعت را باید خوب بداند. مخلص کلام اینکه عقل گرایان علم امام را محدود نمی کنند، بلکه از روایات هم بهره برده اند.

وی افزود: رویکرد فلسفی هم از عقل استفاده می کند؛ عقل در حرکت است تا به عقل مستفاد و حالت تجردی می رسد که می تواند با عقل فعال که بیرون از وجود انسان است ارتباط برقرار کند، عقل دهم عقل فعال است و از نگاه فلسفی، انسان می تواند با آن ارتباط برقرار کند، لذا می تواند غیب بداند؛ پس هر انسانی می تواند عقلش را رشد دهد تا با عقل فعال مرتبط شود؛ این سینا با همین استدلال، وحی را اثبات می کند؛ می گوید وحی پیامبر ارتباط با عقلی بیرون از وجود پیامبر(ص) است. پس از منظر و مبانی فلسفی و قاعده سیر نزول و صعود، امام عالم به همه علوم افلاک است و می تواند از آنها با خبر شود.

نادم گفت: امام، علامه طباطبایی و شهید مطهری، حسن زاده و جوادی آملی و سبحانی و ... که وارد مبحث کلامی شده اند، سخنانشان مبتنی بر فلسفه متعالیه است که در آن مسائل عرفانی و فلسفی و کلامی وجود دارد؛ به امام به عنوان انسان کامل می نگرند و انسان کامل بر اساس مبانی عرفانی مبتنی بر کشف و شهود انسانی است که همه اوصاف الهی در وجود او بدون کم و کاست تجلی می یابد و او را به آینه ای در برابر ذات اقدس الهی تشبیه می کنند. انسان کامل موجوداتی هستند که همه صفات الهی در آنها تجلی دارد و علم امام علم تجلی است.

وی تأکید کرد: در اینجا این شبهه وجود دارد که اگر علم امام همانند علم خدا بدون کم و کاست و مطلق است، پس این باور شرک آلود است، اما پاسخ گفته اند که علم الهی، ذاتی و واجب است، اما علم امام عرضی و ممکن است، پس چون امام به علم خدا محتاج است، شرکی در کار نیست.